

A koronavírus-járvány hatása a kormányzatokra

Most már a járvány három – sőt némely országban már négy – hullámának ismeretében egyre több adat áll rendelkezésünkre, hogy vizsgáljuk, milyen hatással van a világjárvány életünkre. Ismerünk bizonyos élettani hatásokat, egyre inkább megismerjük a rövid és hosszabb távú társadalmi következményeket is. Az OECD idei kiadványa a járványnak a kormányzatra gyakorolt hatásával vet számot.

Az *Egy pillantás a kormányzatra 2021* című kiadvány¹ azt az ambiciózus célt tűzte ki maga elé, hogy az OECD-tagállamok adatainak összehasonlítása révén átfogó képet adjon arról, hogyan vizsgáztak az egyes országok kormányzati politikái a koronavírus-járvány kezelése során, illetve hogy milyen változásokat indított el a kormányzati szférában maga a világjárvány. A kiadvány ugyanakkor arra is vállalkozik, hogy a tapasztalatok összesítése révén a kormányzatok előtt álló jövőbeni kihívásokat is azonosítsa.

Általános tapasztalatként szembeötlő, hogy a közpénzügyek a koronavírus-járvány és annak kormányzati kezelése miatt fokozatos nyomásnak voltak kitéve. A világjárvány előtti időszakban az OECD-tagországok GDP-jének átlagosan 40%-át tették ki a központi kormányzati kiadások. Ez az arány minden elérhető adattal rendelkező ország esetében nőtt 2020-ban, nyilvánvalóan a járvány kezeléséhez szükséges anyagi erők mozgósítása következtében. Ez a megállapítás mindenképpen igaz Magyarországra: míg 2019-ben a magyar kormányzat kiadásai szinte azonos szinten voltak az európai uniós OECD-tagállamok átlagos kiadási szintjével, 2020-ban a némettel azonos módon már mintegy 5%-kal meghaladták azt. A legtöbb esetben azonban nem abszolút, hanem relatív kiadásnövekedésről beszélhetünk: a járvány okozta válság következtében zsugorodó GDP okozza a kiadások részarányának növekedését.

Nemcsak a kiadásokat illetően, de úgy tűnik, hogy a kormányzat működésében is új fejezetet nyitott a krízis. Általánosságban elmondható, hogy a kormányokat váratlanul, és ebből adódóan felkészületlenül érte a világjárvány, de meglehetősen gyorsan és hatékonyan alkalmazkodtak az új körülményekhez.

¹ OECD: *Government at a Glance 2021*. Paris, OECD Publishing, 2021.

Vonatkozik ez egyrészt a belső, szervezeti átalakításokra. Rohamosan terjedt az új idők jeleként a távmunka a központi közigazgatáson belül is. Ugyanakkor a döntéshozatalban is érezni lehetett az új munkamódszerek megjelenését a konzultációk és előkészítő tanácskozások szélesebb körű alkalmazásában. A konzultációk ugyanakkor nemcsak a döntések alaposabb előkészítését szolgálták, hanem a válság következtében meginogni látszó közbizalom megerősítését is. Ennek legbiztosabb jele, hogy a Magyarországon is alkalmazott kormány és állampolgárok közötti konzultációt a legtöbb OECD-ország szintén alkalmazta. Mindennek eredményeként a politikai rendszer bizalmi szintje szempontjából sikeresnek nevezhető a válságkezelés: a 2019-es szinthez képest az állampolgárok bizalma saját kormányuk iránt 2020-ban átlagosan 6,6%-kal nőtt.

Ugyancsak újdonságot jelentett a kormányzati politikák karakterében a válságkezeléssel kapcsolatos – elsősorban a gazdasági élénkítést szolgáló – lépések dominánssá válása. A kormányok mindegyikének célkitűzései között egyszerre szerepelt a járvány előtti időszak versenyképességi szintjének mielőbbi elérése, és ugyanakkor a válságnak leginkább kiszolgáltatott társadalmi csoportok védelme. Ehhez a két prioritáshoz képest sokkal kevesebben gondolták, hogy egy válság egyben kiváló alkalom a reformra, és építettek be a válságkezelésbe akár a zöld gazdaságot, akár a hatékonyabb egészségügyi rendszert szolgáló reformokat.

A jelentés a válságkezelés legfontosabb tanulságának azt tartja, hogy a kormányoknak a jövőben növelniük kell alkalmazkodó- és ellenálló képességüket. Ennek érdekében a koronavírus-járvány idején szükségből alkalmazott atipikus munkavégzési formákat minél szélesebb körben megtartani javasolja a szervezet. A lezárások alatt elterjedt és bevált otthoni munkavégzés, illetve a részmunkaidő vagy egyéb rugalmas megoldások ugyanis a közszféra hasznára váltak a felmérések szerint, és a korszerű technikai megoldásokra támaszkodva ma már teljes értékűen tudják pótolni a hagyományos, jelenléti munkavégzést.

A jogszabályalkotási folyamatok megújításánál az OECD felhívja a figyelmet arra, hogy a rendkívüli körülmények közepette működő politikai intézményrendszerek érthetően előnyben részesítették az intenzív tempójú jogszabályalkotást, ami sok esetben azt is jelentette, hogy az egyébként megszokott konzultációk is elmaradtak. Ugyanakkor e fejlemény – amennyiben fennmarad – tartós érvényesülése csorbíthatja a polgárok demokráciába vetett hitét, aminek a legközelebbi rendkívüli helyzetben láthatják a kormányok a kárát.

Másrészt ugyancsak a járvány irányította rá a figyelmünket arra, hogy az egyes szakpolitikai kérdések eldöntésében megkerülhetetlen szereplők a szakértők.

Mindezek összegzeként az országok ellenálló képességének növelése érdekében a világszervezet felhívja a tagállamok figyelmét a nyilvános és széles körű konzultációk szerepére, valamint arra, hogy a szakértői vélemények becsatornázásának intézményi rendszerét is minél hamarabb ki kell alakítani. Ezek a lépések összességében nemcsak a döntéshozatal minőségének javulásához, de a közbizalom erősödéséhez is alapvetően járulnak hozzá.

Különös jelentőséget tulajdonít az ellenálló képesség növelése szempontjából a kormányok közvéleménnyel való kommunikációjának. A kérdésnek mind tartalmi, mind pedig technikai aspektusát is hangsúlyozva az OECD kiemeli a világos, tárgyyszerű, a közvélemény által is könnyen megérthető üzenetek jelentőségét, valamint a korszerű kommunikációs eszközök használatának fontosságát. A sikeres és hatékony kommunikáció ugyanis szintén alapvető hozzájárulást jelenthet a közbizalom – és ezáltal az egész politikai közösség és intézményrendszer – megerősítéséhez egy esetleges újabb válság-időszakban.

A koronavírus-járvány okozta vészhelyzet abban is új kihívást jelentett a kormányoknak, hogy hirtelen rövid idő alatt nagy mennyiségű eszközt kellett beszerezni. Akár orvosi műszerekre, akár maszkokra vagy később vakcinákra gondolunk, egyformán igaz az állítás, hogy az egyes kormányok közbeszerzési rendszerei példátlan nyomás alatt álltak. A különböző országokban a koronavírus-járvány alatti időszakban kirobbant egyes beszerzésekkel kapcsolatos botrányok azt mutatják, hogy nem mindegyik beszerzési rendszer tudott megbirkózni a feladattal. Volt, ahol integritási problémák okoztak válságot, másutt a rendszer technikai feltételrendszere bizonyult elavultnak, ismét máshol pedig a jogszabályi környezet korszerűtlensége vagy bonyolultsága okozott megoldhatatlan helyzeteket.

Az OECD éppen ezért a tagállamai számára a koronavírus-járvány utáni időszakra, az ellenállóképesség-növelő lépések sorába ajánlja a közbeszerzési rendszerek felülvizsgálatát és a kor követelményeihez igazítását. Vonatkozik ez a digitalizációs programok keretében megteremthető versenyképes és technikailag élenjáró eljárások megteremtésére, de az átláthatóság nagyobb fokú biztosítására is, ami – az eddigi ajánlásokhoz hasonlóan – ugyancsak a közbizalom erősítését szolgálhatja.

Összességében az OECD a kormányok előtt a koronavírus-járvány időszakát követően álló kihívásokat alapvetően két csoportba sorolja: az első csoportba azok a lépések tartoznak, amelyek eredményeként felgyorsulhat

A koronavírus-járvány hatása a kormányzatokra

a kormányzati döntéshozatal, illetve a döntések végrehajtása, beleértve ebbe a technikai korszerűsítést, de a jogszabályi környezet ilyen szempontú átvizsgálását is. A második csoportba pedig a közbizalom megerősítését vagy újjáépítését szolgáló lépéseket sorolhatjuk. Az átláthatóság, az érthető, nyílt és hamis információktól mentes, szakszerű kommunikáció a kormány iránti bizalom megerősödéséhez és ezzel a rendkívüli helyzetben a hatékonyabb védelemhez és cselekvéshez vezethet.

A járvány időszaka alatti politikai és gazdasági botrányok azt mutatják, hogy nem minden ország birtokolja még a sikeres válságkezelés receptjét. Az OECD ajánlásai tehát több mint hasznosak lehetnek a jövő politikai vezetői számára.

2021. szeptember 2.

Felhasznált irodalom

OECD: *Government at a Glance 2021*. Paris, OECD Publishing, 2021.